

MARIJANA HORVAT

Književnimi radnjami za Crkvu i domovinu

Vera Blažević Krezić: *Književnimi radnjami za Crkvu i domovinu.*

O novocrkvenoslavenskome jeziku Parčičeva misala iz 1893.

Matica hrvatska. Zagreb. 2020.

Matica hrvatska objavila je 2020. godine knjigu Vere Blažević Krezić *Književnimi radnjami za Crkvu i domovinu. O novocrkvenoslavenskome jeziku* Parčičeva misala iz 1893. Vera Blažević Krezić poslijedoktorandica je na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, na kojemu predaje na kolegijima Staroslavenski jezik (1 i 2), Slavenska pisma i Novija povijest glagolizma. Područja su njezina znanstvenoga interesa paleoslavistika, paleokroatistika, hrvatsko glagoljaštvo, glagoljična paleografija, hrvatski (novo)crkvenoslavenski jezik, *Cyrillomethodiana*, što se može zaključiti i čitajući knjigu koju vam predstavljamo. Ta se pozamašna knjiga (578 str.) sastoji od triju temeljnih poglavlja (*Parčičev misal* očima vanjske i unutarnje povijesti jezika, Novocrkvenoslavenski jezični tipovi i razvojna razdoblja, Iz jezika *Misala* i o jezičnoj koncepciji D. A. Parčića), koja se dalje granaju na mnoga potpoglavlja, i zaključka. Knjiga također sadržava prateća poglavlja i dodatke uobičajene u filološkim izdanjima (Predgovor, Popis kratica i oznaka, Bibliografija, Popis slika i tablica, Bibliografska bilješka, Kazalo imena, Prilog, Bilješka o autorici). Zahvaljujući maru i predanu istraživačkomu radu autorice, hrvatska je filologija dobila vrijedno, sveobuhvatno djelo hrvatskoga novocrkvenoslavenskog jezika. Informacije o samome izdanju doznat ćete upravo od Vere Blažević Krezić.

HJ: U knjizi (str. 33) spominjete da je Dragutin Antun Parčić neiscrpna tema za paleoslaviste, kroatiste, talijaniste i liturgičare. Tko je bio Dragutin Antun Parčić?

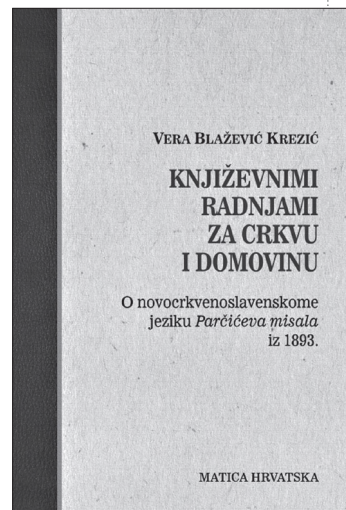
VBK: Dopustite da Vas, ovom prigodom, najsrdačnije pozdravim, Vašoj instituciji i timu znanstvenika koji okuplja izražavajući zahvalnost na zanimanju za knjigu koja je, u osnovi, moj doktorski rad, obranjen još 2016. godine na Filozofskome fakultetu u Zagrebu pod mentorskim vodstvom Milice Lukić i Matea Žagara. Bivam obaviještena da se ovaj naš *razgovor u slov(es)ima* čitateljima ima podariti početkom ožujka, dakle točno godinu dana nakon što su nas – kao zajednicu – doslovno i metaforički stale *potresati* pandemijske i prirodne nepogode. Mogli bismo stoga početak ožujka, potaknuti znanjem i običajima naših predaka, držati rođenjem nove godine što – pogonjena buđenjem prirode – našim životima priskrbuje zdravije, stalnije i mirnije energije.

Potonje su, nema sumnje, na djelovanje poticale i našega duhovnoga sugovornika – znamenitoga hrvatskoga jezikoslovca – leksikografa i paleoslavista, franjevca trećoredca glagoljaša i kanonika Zavoda sv. Jeronima u Rimu Dragutina Antuna Parčića (Vrbnik na Krku, 26. svibnja 1832. – Rim, 25. prosinca 1902.). Taj je hrvatski velikan – poznato

je – bio renesansnoga formata, pa se, uz svoje primarne pozive, uspješno bavio likovnom umjetnošću, tiskarstvom, botanikom, zemljopisom, fizikom, astronomijom, prevođenjem i fotografijom, u nacionalnim okvirima počesto pionirski. Imajući na umu očiste kojim sam pristupala tumačenju i valorizaciji njegova rada, a ono je filološko – paleoslavističko i paleokroatističko, primorana sam po strani ostaviti Parčićeve leksikografske i gramatičarske prinose, vašim čitateljima, vjerujem, jednako zanimljive, ponajprije dvojezični *Rječnik hrvatsko-talijanski*, objelodanjen 1901. godine, čiji je pretisak svjetlo dana ugledao 1995. godine, kao i talijansku gramatiku hrvatskoga jezika *Grammatica della lingua slava /illirica/* (1873., 1878.), 1877. objavljenu i na francuskome jeziku. Bivši prijateljem zagrebačke filološke škole, Parčić je nehotice svoju jezikoslovnu ostavštinu gotovo suočio sa zaboravom, premda su se u novije doba vraćanju toga *filološkoga duga* pridružili mnogobrojni hrvatski (i strani) znanstvenici. Na čelu leksikografske *procesije* zasigurno stoje Zlatko Vince i Julije Derossi, praćeni prinosima Marije Turk, Diane Stolic i drugih. Parčiću gramatičaru u novije se doba posvetila riječka znanstvenica Borana Morić-Mohorovičić, dok su njegovo mjesto i ulogu u novijoj povijesti hrvatskoga glagolizma propitivali sljedeći znanstvenici (prilike ne dopuštaju sve ih izdvojiti): Mihovil Bolonić, Josip Leonard Tandarić, akademkinja Anica Nazor, akademik Stjepan Damjanović, Milica Lukić, Mateo Žagar, Antun Josip Soldo, akademik Josip Bratulić, Silvana Vranić, nedavno preminuo biskup u miru Mile Bogović, Franjo Velčić, Anton Bozanić, Alojz Jembrih i drugi. Nije zapravo bilo moguće da tekstovi ovdje spomenutih, a i nespomenutih, autora zaobiđu prvoga Parčićeva kroničara Kvirina Klementa Bonefačića (iliti Daroslava) i njegovu knjižicu *Dragutin A. Parčić* još 1903. objavljenu u krčkoj tiskari Kurykta. Budući da je novija povijest hrvatskoga glagolizma i tako interdisciplinarno područje koje već za poimanje ćirilometodske znanosti i istoimenoga javnoga pokreta mobilizira čitav tim znanstvenika, ne treba nas čuditi da je, uz ćirilometodske oce biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Franju Račkoga, Dragutin Antun Parčić – kao nositelj mnogih 19-stoljetnih ćirilometodskih zbivanja, poglavito sastavljanja i otiskivanja temeljne hrvatske crkvenoslavensko-glagoljične liturgijske knjige *Rimskoga misala slavenskim jezikom* (*Missale romanum slavonico idiomate*, Rim, ¹1893., ²1896., ³1905.) – neiscrpna tema za istraživače različitih profila. Tomu je tako već kad se usmjerimo na izdvojeni aspekt njegove profesionalne biografije – jednostavno rečeno *glagoljaški*.

HJ: Opišite nam njegovu angažiranost u kontekstu obnove crkvenoslavenskih liturgijskih knjiga u XIX. stoljeću.

VBK: Pred hrvatske ćirilometodske znanstvenike druge polovice 19. stoljeća izranja nimalo jednostavan zadatak – potrebno je revitalizirati jezik i pismo bogoslužja koje

je, za pojmove čitave Rimokatoličke Crkve unutar koje stoljećima opstoji kao *endemska* hrvatska pojava, na *izdisaju*. Suprotstavljajući se unutarnjim i vanjskim *neprijateljima* staroslavenskoga bogoslužja, primjerice rastućoj *prijetnji* (para)liturgije na narodnome jeziku i filološki nepotkovanu glagoljaškom svećenstvu, odnosno austro-ugarskoj politici antipanslavizma i antiaustroslavizma, rasplamtjeloj po izlasku enciklike *Grande munus* (1880.) pape Lava XIII. uz koju je i Sveta Stolica, izgubivši mogućnost zbližavanja s Rusijom, počela pristajati, hrvatski su se ćirilometodijanci razračunavali i među sobom – poglavito u pitanjima jezika i pisma kojim se nove liturgijske knjige imaju otisnuti. Sreća je što je biskup Strossmayer shvaćao da se takav zadatak ne može ostvariti bez vodećih stručnjaka, onih koji su poznavali situaciju *odozdo*, s glagoljaškoga terena, i *odozgor*, s vrha kojim je *vedrila i oblačila* mlada slavistička znanost. Tako je vodeću riječ u Odboru za izradbu glagoljičnih liturgičkih knjiga dao Ivanu B(e)rčiću, svećeniku glagoljašu, *uskrisitelju nauka glagoljskih u Dalmaciji*, koji je 1859. na latinskome pa 1864. na hrvatskome jeziku objavio *Čitanku staroslovenskoga jezika*, a 1860. i *Bukvar staroslovenskoga jezika glagolskimi pismeni za čitanje crkvenih knjig*. Osim što je u obzor slavenske filologije uveo uglatu glagoljicu, taj profesor staroslavenskoga jezika u Centralnome bogoslovnom sjemeništu u Zadru svojim je izdanjima počeo utirati put obnovljenoj inačici hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika, kakvu je potanko razradio i u tiskovinama primijenio njegov učenik Dragutin Antun Parčić, a čija se – danas bismo rekli novocrkvenoslavenska – nit može pratiti i u transkribiranu staroslavenskome *Misalu* češkoga znanstvenika Josipa Vajsa (1927.) odnosno u novijim hrvatsko-staroslavenskim misnim priručnicima što inspiraciju pronalaze u Tandarićevoj knjižici *Čin misi s izbranimi misami* (1980.). Potaknuti nastojanjem svojih prethodnika iz ukrajinizacijske epohe – Rafaela Levakovića, Ivana Paštrića, Mateja Karamana i Mateja Sovića – Berčić i Parčić iz vida nikako ne ispuštaju važnost odgojno-obrazovne sastavnice, pa su za svoje učenike, ujedno i buduće svećenike glagoljaše, sastavljali gramatike, azbukvare/pravopise i rječnike staroslavenskoga jezika, po uzoru na onodobne vodeće priručnike, poglavito Miklošičevu *Poredbenu gramatiku slavenskih jezika* (I–IV, 1852. – 1875.). Parčićevom zaslugom sastavljen je i objavljen jedan takav priručnik, ujedno uposlen u fiksiranju norme hrvatskoga novocrkvenoslavenskog jezika: *Mali azbukvar za pravilno i jednolično čitanje glagoljice u novih crkvenih knjigah po hrvatskoj recenziji* (Rim, 1894.) autorskoga trojca Ivan Broz – Dragutin Antun Parčić – Ivan Radetić, dok su staroslavenska gramatika i rječnik ostali u rukopisu. Spomenutom je knjiga – vjerujem – priskrbila dovoljno dopunskih informacija i lektirnih uputnica.

Parčić je, kao vjerni Berčićev učenik i nastavljatelj, svomemu učitelju pomagao u sastavljanju *Čitanke*: prikupljanjem i uređivanjem odlomaka iz vrbničkih misala, a trebao ga je – u dvama navratima – zamijeniti kao profesor staroslavenskoga jezika u Zadru, što se nažalost nije dogodilo. Pomalo razočaran, 1871. povlači se u Franjevački samostan sv. Marije u Glavotoku na otoku Krku i pokreće *Serafinski tisak* (1875.) s vlastoručnim latiničnim i glagoljičnim slovima, stječući tako iskustvo potrebno budućemu glagoljičnom tiskarskom pothvatu u Rimu. Godine 1876. energija ožujka donijela je i Parčiću nešto *nova*: biskup Strossmayer uspio je dogovoriti njegov izlazak iz franjevačkoga reda, a najzad i kanoničku

suradnju sa suotočanimom Ivanom Črnčićem, onodobnim ravnateljem Zavoda sv. Jeronima u Rimu i poznavateljem hrvatskoga glagoljaštva, pa su se njih dvojica – slikom svojih duhovnih zaštitnika Konstantina Ćirila i Metoda – otada bavila priređivanjem temeljne hrvatskoglagoljične obredne knjige – *Misala*. Među njima je znalo i zaiskriti, posebno u pogledu jezično-pismovnih stavova, pa je Parčić namjesto čitavoga Odbora u spomenutim poslovima ponio najveće odgovornosti, sabrane u zlatnoj medalji kojom ga je naposljetku ovjenčao papa Lav XIII. Putem je otisnuo nezanemariv broj takoreći probnih *domisalskih tiskovina*, primjerice *Čin i Pravilo misi oče že i molitvi prězde i po misě izъ Rimьskago misala* (Rim, 1881.), a konačan je proizvod *svjetlo dana* ugledao s 15-ak godina odmak, čemu su – danas znamo – kumovale nesigurne crkveno-političke prilike, praćene filološkim rasprama. Svratimo li pogled na godine ovdje istaknute, brzo ćemo shvatiti da su dodatan poticaj obnoviteljskom djelovanju pružale važne ćirilometodske obljetnice, poput tisućnice pisma *Industriae tuae* pape Ivana VIII. (880.) kojim je rimska Crkva utvrdila Metodovu službu, pa i glagoljične slavenske liturgijske knjige.

HJ: Jedno je poglavlje u knjizi naslovljeno *Novocrkvenoslavenski jezični tipovi i razvojna razdoblja*. Ukratko objasnite čitateljima *Hrvatskoga jezika* o čemu je riječ i što se razumijeva pod nazivom *novocrkvenoslavenski jezik*.

VBK: U temeljnoj literaturi o staroslavenskome jeziku ponuđena je okvirna periodizacija koja – uzevši u obzir kriterije poput norme, funkcije i odnosa prema govornome jeziku – još od ruskoga strukturalista Nikolaja Trubeckoga podrazumijeva postojanje prastarocrkvenoslavenskoga jezika (862. – 885.), starocrkvenoslavenskoga (zasvjedočena u kanonskim spomenicima X. i XI. stoljeća), crkvenoslavenskoga (tj. jezika temeljnih redakcija i recenzija od XII. do XVI. stoljeća: bugarske, makedonske, hrvatske, srpske, panonsko-slovenske, istočnoslavenske – ruske, ukrajinske, bjeloruske, pa rumunjske, češke, poljske) i novocrkvenoslavenskoga jezika – kao novovjekovne vlastitosti, u svakoj slavenskoj kulturi usporedno razvijane s *domaćim* književnim jezikom. Katkad u stratifikaciji iskrsava i srednjocrkvenoslavenski jezik. U pogledu srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih redakcija/recenzija do danas nije postignuta terminološka i korpusna ujednačenost pa je – primjerice – otvorenim ostalo pitanje statusa južnoslavenskih (pod)redakcija – bosanske i crnogorske (/zetsko-/humske). Novocrkvenoslavensko razdoblje od potonjih se razlikuje prema svim trima istaknutim kriterijima jer crkvenoslavenski jezik toga vremena – poglavito u katoličkih Slavena/Hrvata – bitno prekraja svoje uloge svodeći se samo na liturgiju, a račva se i put njegova normiranja tako što organski/prirodan rukavac miruje, dok protočnim biva umjetni/knjiški. U hrvatskim prilikama on razvidnim postaje još za istočnoslavenizacije/ukrajinizacije glagoljičnih liturgijskih tekstova kojom se sustavno bavila slovenska znanstvenica Vanda Babič. Tom razdoblju – sve do dvadesetih godina 19. stoljeća – temeljnim je znanstvenim izvorom bila crkvenoslavenska gramatika ukrajinskoga jezikoslovca Meletija Smotrickoga (¹1619., ²1648., ³1721.). Terminološkoj i korpusnoj jasnoći novocrkvenoslavenskoga doba znatno su pridonijeli češki znanstvenici – Josip Vajs i František Václav Mareš – razlikujući tri temeljna novocrkvenoslavenska jezična tipa: istočni /ruski/sinodalni, s podtipovima aktiviranima u liturgiji pravoslavnih i grkokatoličkih

Slavena, te hrvatski i češki – rimokatoličke orijentacije. Parčičeva nastojanja zasigurno pripadaju hrvatskomu novocrkvenoslavenskom obzoru, koji se s istočnim (ruskim) i češkim susreće u mnogim dodirnim točkama – primjerice načinu na koji motreni tekstovi komuniciraju sa svojim srednjovjekovnim predšasnicima, ali i jedni s drugima. Povijesna sociolingvistika također napominje da se odnos novovjekovnih (hrvatskih) crkvenoslavenskih i narodnih tekstova, osobito nakon razdoblja istočnoslavenizacije, korjenito mijenja: nije riječ o inačicama istoga jezika, nego predstavnicima dvaju odijeljenih jezičnih sustava – onako kako ih tumači pojam bilingvizma ili dvojezičnosti. O tim su i drugim važnim hrvatskim crkvenoslavenskim fenomenima uzorne studije ispisali akademici Stjepan Damjanović i Milan Mihaljević, a toplo se nadam da je Parčičeve liturgijske knjige (poglavito *Misal*), jednako kao i normativne crkvenoslavenske priručnike (*Mali azbukvar*, rukopisnu gramatiku i rječnik), ova knjiga ispravno uglavila u pripadajuća razdoblja i kontekste.

HJ: Zaključujete da „hrvatskoj filološkoj znanosti ni danas ne preostaje ništa drugo do pristajanja uz ocjene prvih misalskih kritičara: Vatroslava Jagića, koji je 1893./1894. u njemu prepoznao *trijumf slavenske filologije*, i Franje Račkoga, koji je 1893. *Misal* nazvao najvažnijim postignućem hrvatske ćirilometodske znanosti.” (str. 522). Upoznajte naše čitatelje s važnošću *Misala* te s polemikama u vezi s izborom njegova jezika i pisma.

VBK: Iako je 1893. otisnut u Rimu, isprva samo za katolike crnogorske Barske nadbiskupije, taj će *Misal* ponijeti Parčičevo ime, posebno u filološkim krugovima. Kao zakonita liturgijska knjiga hrvatskoga staroslavenskog bogoslužja već 1894. godine uveden je u Senjsko-modrušku i Krčku biskupiju – prostore na kojima se još uvijek *glagoljalo*, unatoč nepovoljnim crkveno-političkim prilikama i širenju liturgijskih knjiga na *puckome* jeziku i latinici (tzv. *šćavetu*). Njegovo treće izdanje iz 1905. godine, koje je priredio češki znanstvenik Josip Vajs, danas imenujemo posljednjom hrvatskoglagoljičnom liturgijskom knjigom nakon koje su sve glasnijima i jasnijima postajala nastojanja na latiničnim prijepisima obrednih knjiga potrebnih staroslavenskomu bogoslužju. Bila je to vizija krčkoga biskupa Antuna Mahnića i Parčičevom ostavštinom utemeljene Staroslavenske akademije u gradu Krku (1902. godine).

Ubrzo se pokazalo da prijepis glagoljičnih knjiga neće biti jednostavno oblikovati jer se moraju uskladiti svakovrsna unutarnja (filološka) i vanjska (politička) načela. Krajem 19. stoljeća sudbinu su glagoljičnoga *Misala* u tome smislu zacrtale vanjske prilike: ćirilice se, u duhu katoličkoga prozelitizma, pobojava ruska, a probitačne latinice čak i austrougarska diplomacija. Prijateljem transkripcije nije bio ni Josip Vajs, češki znanstvenik koji ju je naposljetku proveo, kako čitamo iz pisama koja je, poput svojega prethodnika Parčića, razmjenjivao sa slavističkim autoritetom Vatroslavom Jagićem. Zeleći *barem za oko* sačuvati starinu, Vajs je promovirao tzv. *srednji put* ili *umjerenu transkripciju*, koju je – korak dalje – odveo J. L. Tandarić u priručniku objavljenju 1980. godine. S druge strane, glavnina je naših ćirilometodijanaca, osim *spomeničara*, čvrsto stajala uz – riječima Franje Račkoga – *hrvatsko-slovinsku redakciju*, odnosno *hrvatsku recenziju* staroslavenskoga jezika, što je naziv zasvjedočen i u službenome nazivu *Maloga azbukvara* (1894.). Otvorenim je doduše

ostajalo pitanje *oživljavanja* te inačice staroslavenskoga jezika, pri čemu naziv *inačica* iskršava u nedostatku korektnijega jer se – znamo – danas zamjerke pronalaze i nazivima *redakcija* i *recenzija*.

Odmah po objavljivanju *Parčićev misal* ulazi u obzor ozbiljne znanstvene kritike, što zasigurno nije bio slučaj s njegovim misalskim prethodnicima – od *Prvotiska* iz 1483. naovamo. S obzirom na društvenu klimu i položaj koji je glagoljštvo među Hrvatima onomad uživalo, posebno kao kohezivna crkvena, politička i kulturna ideja, *Parčićev* je *misal* dočekan s velikom čašću i radošću. Provedenom jezičnom analizom zatvaramo krug, s dubljim se razumijevanjem vraćajući krilaticama: svega tri stotine *na vatru raznesenih* primjeraka prvoga izdanja *Misala* zaista su, u smislu odanosti izvorima i znanstvenim standardima, *trijumf slavenske filologije*.

HJ: Velik dio knjige odnosi se na grafetičku, grafemičku, morfološku, sintaktičku i leksičku analizu *Parčićeva misala* iz 1893. Možete li ukratko nešto reći o jezičnim svojstvima *Misala*?

VBK: Ne zaboravimo da je Parčić na umu imao cjelovit liturgijski repertorij, pa je, skupivši građu za hrvatskoglagoljični časoslov (psaltir, lekcionar), hrvatskim jezikom otisnuo i *Obrednik* (1893.). Za paleoslavista je međutim najvažnije rasvijetliti postupak jezične *krojidbe Misala*. Budući da su se moji mentori – profesorica Lukić i profesor Žagar – tim pitanjima vješto i obaviješteno bavili, polazišne sam hipoteze crpila iz njihovih ekstenzivnih studija, kombinirajući ih sa spoznajama Josipa Leonarda Tandarića, ali i onima pohranjenima u prepisci koju je Parčić vodio s Vatroslavom Jagićem, biskupom Strossmayerom i Franjom Račkim.

Premda nastojeći udovoljiti načelu razumljivosti, *Parčićev misal* nosio je ćirilometodski jezično-pismovni biljeg, aludirajući na zajednički kulturni iskon svih slavenskih naroda. Njegovom je jezičnom koncepcijom stoga zavlдало načelo konzervativnosti i hiperkorektnosti – u smislu odanosti starocrkvenoslavenskim i hrvatskim (novo)crkvenoslavenskim izvorima.

U okviru grafemičke analize ističe se hiperkorektna uporaba štapića, hrvatskoglagoljičnoga jerovskog znaka koji se u *Parčićevu misalu* bilježi dosljednije negoli u izvornim tekstovima: na svim etimološki opravdanim mjestima – za nekadašnji slab i jak položaj; u prijedlozima i prefiksima, odnosno u sredini riječi te u suglasničkih završetaka riječi. Načelo konzervativnosti do posebnoga izražaja dolazi na morfološkoj razini analize. Razlikovna obilježja hrvatskoga novocrkvenoslavenskog jezika i istočne (ruske) novocrkvenoslavenske norme razvidna su primjerice u bilježenju gramatičkoga morfa *-omu* u dativu jednine muškoga i srednjega roda dugih pridjevskih oblika nasuprot starijem *-umu* (npr. *vêčbnomu Bogu*, *živomu* i *istinbnomu*). O načelu konzervativnosti i hiperkorektnosti, unutar (morfo)sintaktičke analize, progovaraju dvojinski oblici imenskih i glagolskih vrsta riječi, odnosno stupanj njihove sročnosti koji je utvrđen pri izricanju značenja parnosti i dvojnosti (npr. *pristupista dva lôža svêdêtela*, i *rêsta*). Odabir leksičkih jedinica ukazuje na upotrijebljene predloške, poglavito kanonske i hrvatskoglagoljične liturgijske knjige 14. i 15. stoljeća, ali i na *Karamanov misal*, koji je Parčić morao uzeti u obzir stoga što

je usklađen s latinskim liturgijskim knjigama Tridentske reforme. Leksičke su jedinice k tomu tumačene kao alati za ostvarivanje istaknutih načela Parčičeve jezične koncepcije. Njima se nastoji promovirati afirmativan odnos prema knjiškoj tradiciji, no ne na štetu razumljivosti (čitljivosti) i funkcionalnosti *nove* liturgijske knjige.

Parčičev *filološki kriticism*, znanstvenost njegova pristupa, dosljednost provođenja norme bili su – kako vidjesmo – postupci motivirani širom slavenskom/slavističkom koncepcijom liturgijskoga jezika u drugoj polovici 19. stoljeća.

HJ: Što biste mogli reći o samome radu na knjizi, o rezultatima i spoznajama do kojih ste tijekom istraživanja došli?

VBK: Moram iskreno priznati – trenutačno sam u fazi pronalaženja metodoloških i materijalnih slabosti uratka, svojevrskih nedorečenosti i kratkih spojeva. Nad njima sad ne vrijedi žalovati, svi su me učitelji tako upozorili, nego se njima nekako valja inspirirati, uzimajući ih kao polazište za buduća znanstvena istraživanja. Priželjkujem da se takvima pridruži akademski pomladak sazdan od naših prošlih, sadašnjih i budućih studenata. Tema me – s koncentričnim kružnicama užih i širih značenja – na poseban način pokreće i ispunjava, pa sam se nedavno bavila djelatnošću Parčičeva suradnika Ivana Radetića, senjskoga profesora staroslavenskoga jezika, a isto bih tako voljela posjetiti glavotočki Samostan sv. Marije i ostale važne arhivske punktove koji čuvaju Parčičevu ostavštinu, a koje inicijalnim istraživanjem nisam obuhvatila.

Parčičeva glagoljaška *meštija*, baš kao čitava hrvatska ćirilometodska znanost, podsjećaju me da hrvatskomu jeziku, književnosti i kulturi aktualnim i važnim može biti (i jest) ono što se *na prvu* ne čini takvim. Pitam se koliko smo sličnih fenomena kao zajednica – svjesno ili nesvjesno – unizili i potisnuli, a optimizmom me puni spoznaja da će se novi naraštaji tim *dugovima* i dalje inspirirati, imajući pune ruke filološkoga posla.

Posebno je lijepo biti nošen osjećajem zahvalnosti za sva, na danome putu, učinjena dobra – bilo da potječu od akademskih izvora i uzora, počevši s mentorskima, ili pak ustanove – one koja me formirala (Filozofski fakultet Osijek) i one (Matica hrvatska) koja je Parčičevu novocrkvenoslavenskomu projektu, i meni kao mladoj autorici, ukazala veliku čast objavivši knjigu iz fokusa našega razgovora.

HJ: Veri Blažević Krezić zahvaljujemo na razgovoru, a čitateljima preporučujemo da pročitaju knjigu i upoznaju se s *Parčičevim misalom*, važnim djelom naše kulturne i jezične baštine!